

انتقاد حقوقی درباره بازداشت تاجزاده و هنرمندان

عمادالدین باقی

1- خبرگزاری‌های دولتی ایرنا و مهر نوشته‌اند تاجزاده به اتهام «اجتماع و تبانی جهت اقدام علیه امنیت کشور» و «نشراکاذیب جهت تشویش اذهان عمومی» و مصطفی آل احمد و محمد رسول اف دو فیلمساز دیگر به اتهام برهم زدن امنیت روانی جامعه بازداشت شده‌اند. این دو اتهام در سال‌های گذشته آنقدر علیه افراد منتقد تکرار و تبدیل به برچسب علیه مخالفین شده که بر اثر وفور تکرار به ابتذال کشیده شده و گویی هزاران نفر (تعداد متهمانی که بالفعل پرونده برای‌شان درست شده نه همه آنان که بالقوه در معرض این اتهام هستند) از شهروندان در پی اجتماع و تبانی و نشراکاذیب علیه حکومت هستند. اکنون دیگر تصور همگانی و حتی برخی دست‌اندرکاران امور قضایی این است که این اتهامات فقط ابزاری هستند که در پوشش حقوقی با افرادی برخورد کرد و در واقع با مشاهده این اتهامات می‌توان حدس زد که به جز معدود مواردی که اتهام وارد است در اغلب موارد دیگر افراد به خاطر اظهارنظرهای ناهمسو یا کنش‌های مدنی متهم شده‌اند، چنان‌که تاجزاده صراحتاً به خاطر نظراتش و آل احمد و رسول اف به نوشته خبرگزاری دولتی ایرنا به اتهام التهاب‌آفرینی و برهم زدن امنیت روانی جامعه از طریق تهیه بیانیه تحت عنوان جمعی از سینماگران و با عنوان «تفنگت را زمین بگذار» بازداشت شده‌اند. ما چه با این نظرات موافق باشیم چه مخالف، صرفاً ابراز نظر است درحالی که قانون اساسی فقط اخلاص عملی در مبانی نظام را برنتافته و طبق آنچه واضعین قانون اساسی هنگام بررسی اصل 24 تصریح کرده‌اند حتی اگر کسی در رد سیستم جمهوری اسلامی کتاب بنویسد مصداق آزادی بیان است (نک: مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی، ج1 ص659-650). به دلیل همین کاربرد فراوان این دو اتهام علیه منتقدان بوده که در موارد زیادی کسانی که به این اتهامات محکوم شده‌اند یا در مرحله تجدیدنظرخواهی یا تبرئه شدند یا عنوان اتهامی تغییر کرده که نشانه بی‌اعتباری پرونده‌سازی بود اما مهم این است که شروع پرونده با این اتهامات بوده و هزینه‌هایی را تحمیل کرده سپس برائت

حاصل شده است لذا یا باید قانون اصلاح شود یا باید مصادیق آن تبیین شده و تغییر کند.

2- نکته دوم درباره بازداشت است که قطعاً خلاف قانون بوده و اگر اصل بر قانون باشد عاملان نقص قانون باید تعقیب شوند. طبق ماده ۱۸۰ قانون آیین دادرسی کیفری فقط «در موارد زیر بازپرس می‌تواند بدون آنکه ابتدا احضاریه فرستاده باشد، دستور جلب متهم را صادر کند:

الف- در مورد جرایمی که مجازات قانونی آنها سلب حیات، قطع عضو یا حبس ابد است.

ب- هرگاه محل اقامت، محل کسب یا شغل متهم معین نباشد و اقدامات بازپرس برای شناسایی نشانی وی به نتیجه نرسد.

پ- در مورد جرایم تعزیری درجه پنج و بالاتر در صورتی که از اوضاع و احوال و قرائن موجود، بیم تبانی یا فرار یا مخفی شدن متهم برود.

ت- در مورد اشخاصی که به جرایم سازمان‌یافته و جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی متهم باشند.»

□ در بازداشت آقای تاجزاده قطعاً يك بازپرس اقدام به صدور قرار کرده درحالی که صدور قرار بازداشت موقت برای کسی که نه مخفی است و نه بیم تبانی یا امحای مدارك درباره او وجود دارد و همه فعالیت‌های او علنی بوده و نظرات خود را آشکارا بیان می‌کرده، چنین قرار، ضروری نیست. منظور از امحای مدارك هم در اتهاماتی مانند جاسوسی عوامل دولتی یا قتل است نه اینکه طبق معمول به خانه افراد بریزند تا با بردن گوشی و کامپیوتر مدارك اتهامی فراهم کنند که برخلاف نص ماده ۱۶۸ قانون آیین دادرسی و مصداق بارز تحصیل دلیل از طریق نامشروع است که در همین هفته قوه قضاییه نیز خبرگزاری میزان وابسته به قوه قضاییه گزارش داد: «رییس قوه قضاییه بر اهمیت و ضرورت جمع‌آوری ادله و اسناد ناظر بر اتهام انتسابی فرد پیش از مرحله احضار و بازداشت فرد تاکید کرد و افزود: تا آنجایی که مقدور است قبل از مرحله بازرسی و جلب فرد، نسبت به جمع‌آوری ادله، اسناد و مدارك ناظر بر انتساب اتهام به فرد، اقدام شود و حتی‌الامکان نباید ابتدا فرد را بازداشت و سپس نسبت به تحصیل ادله اتهامی اقدام کرد.»

بنابراین صدور چنین قرار، نه تنها خلاف قانون بوده بلکه تبصره ماده 168 مستوجب مجازات دانسته است و برخلاف اظهارات مکرر رییس قوه قضاییه در انتقاد به این نوع بازداشت‌هاست و طبعاً پیش از آنکه متهم بخواهد از صدور چنین قرار، شکایت کند شایسته است خود قوه قضاییه چنین کند و با بازپرسی که زیرمجموعه خودشان است برخورد نماید، زیرا متهم و قوه قضاییه هر دو متضرر هستند. اگر این

پیگیری صورت بگیرد دیگر راه برای اراده‌های فراقانونی به منظور ارتکاب این اقدامات که نتیجه‌اش علیه حیثیت کشور است بسته می‌شود. در مواردی هم طرح این اتهامات موجب خودش يك اتهام است به دلیل اینکه شخصی مانند تاجزاده بخش عمده‌ای از نظراتش چه موافق آن باشیم چه مخالف باشیم، یا علیه جریان انحلال‌طلبی ترامپیست‌ها و براندازی بود یا داعیه اصلاح‌طلبی و قابل اصلاح بودن نظام یا نقد برخوردها و تصمیمات حکومتی که به طور رسمی اعلام می‌شد لذا اتهام نشر اکاذیب به معنی دروغ بودن همه اینهاست یعنی آنچه علیه براندازان یا درباره اصلاح‌پذیری گفته شده دروغ است؟

3- نکته سوم درباره روش بازداشت است. ساعت ۱۱ شب روز جمعه با يك تیم ۱۵ نفره به خانه تاجزاده ریخته‌اند درحالی که به لحاظ قانونی، حکم جلب عادی فقط در روز و ایام کاری قابل اجرا بوده و جلب سیار هم مطلقاً شامل حال تاجزاده نمی‌شود و برای همگان محرز است که وی قطعاً در صورت احضار شدن به مرجع قضایی مراجعه می‌کرد.

ماده ۱۸۳ قانون آیین دادرسی کیفری تصریح دارد: «جلب متهم به استثنای موارد ضروری باید در روز به عمل آید و در همان روز به وسیله بازپرس یا قاضی کشیک تعیین تکلیف شود. تبصره- تشخیص موارد ضرورت با توجه به اهمیت جرم، وضعیت متهم، کیفیت ارتکاب جرم و احتمال فرار متهم با نظر بازپرس است. بازپرس موارد ضرورت را در پرونده درج می‌کند.» تبصره ماده ۱۴۰ همین قانون تعریف دقیقی از روز به این شرح ارائه داده است: «روز از طلوع آفتاب تا غروب آن است.» اما در جرایم سنگین مانند سلب حیات یا قاچاق بزرگ مواد مخدر یا قاچاق انسان یا جاسوسی محرز شده (کسانی که دسترسی به اطلاعات محرمانه دولتی دارند و نوعاً خود کارگزاران شاغل هستند) که بیم فرار یا تبانی وجود دارد بازپرس می‌تواند با ذکر دلایل، برگه جلب سیار بدهد. آیا کسی را به اتهام نشر اکاذیب یا برهم زدن امنیت روانی جامعه -حتی با فرض درستی اتهام- این‌گونه بازداشت می‌کنند؟

گویی انگیزه این نوع اقدام علیه کنشگران سیاسی و مدنی شناخته شده و قانونگرا، نوعی غضب سیاسی است برای اینکه بگویند با شما مانند قاتلان و جاسوسان رفتار می‌کنیم. این همان نقطه بحرانی است که تمایز نظام اخلاقی و قانونگرا را از نظام‌های دیگر نشان می‌دهد و مسوولیت دستگاه قضایی را در برخورد با کسانی که می‌خواهند چنین چهره‌ای از آنها بسازند سنگین‌تر می‌کند. امام علی(ع) 14 قرن پیش این قاعده حقوقی و حقوق بشری و اصل اخلاقی برای حکمرانی را بیان کرده است و درخصوص نیروهای امنیتی- نظامی می‌گوید یکی از شروط انتخاب و به کار گماردن آنها باید این باشد که: دامن او پاک‌تر و

بردباري اش بيشتري باشد كه دير به خشم و غضب آيد و زود به پذيرفتن پوزش و عذرخواهي بگرايد، به ناتوانان، مهربان و بر زورمندان، سختگير باشند و مشكلات خودشان يا درشتي ديگران او را به ستم بر نينگيزد و ضعف همراهان او را به زانو در نمي آورد (وَأَفْضَلُهُمْ حَلِمًا، مِمَّنْ يُدْطِئُ عَنِ الْغَضَبِ، وَيَسْتَرِيحُ إِلَى الْعُذْرِ، وَيُرْأَفُ بِالضُّعْفَاءِ، وَيَنْبُؤُ عَلَى الْأَقْوِيَاءِ، وَمِمَّنْ لَا يُثِيرُهُ الْعُذْفُ، وَلَا يَقْعُدُ بِهِ الضَّعْفُ).

جالب اينكه مقصود امام اين رفتار نسبت به بيگانه و دشمن است و به حكم آيه «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» درباره شهروندان اصولا گفته است: خشم خود را نسبت به آنها فرو خور و به وقت قدرت از آنها درگذر و در هنگام خشم در بردباري نسبت به آنها بكوش «وَإِكْطَمِ الْغَيْظَ وَتَجَاوَزْ عِنْدَ الْمَقْدِرَةِ، وَاحْلُمْ عِنْدَ الْغَضَبِ، وَاصْفَحْ مَعَ الدُّوَلَةِ، تَكُنْ لَكَ الْعَاقِبَةُ» و نيز ميگويد: از غضب بر مردم بر حذر باش. بترس. چراكه خشم، لشكري عظيم از لشكرهاي شيطان است «وَاحْذَرْ الْغَضَبِ، فَإِنَّهُ جُنْدٌ عَظِيمٌ مِّنْ جُنُودِ إبْلِيسَ.» و در جاي ديگري ميگويد: بايد درشتگويي يا تندزباني آنها را در سخن گفتن تحمل كني و تنگ حوصلگي و خودپسندي را از خود دور نمايي «احْتَمِلِ الْخُرْقَ مِنْهُمْ وَالْعِيَّ، وَنَحِ عَنْهُمْ الضَّيِّقَ وَالْأَنَفَ» وقتي مردم حرف ميزنند پاسداران و پليس را از آنها دور كني تا با احساس امنيت و بدون لكنت زبان حرف بزنند «وَتُقْعِدُ عَنْهُمْ جُنْدَكَ وَأَعْوَانَكَ مِنْ أَجْرَاسِكَ وَشُرَطِكَ» زيرا از رسول خدا بارها شنيده ام كه مي فرمود: «ملتي كه نتواند حق ناتوانان را از زورمندان، بدون اضطراب و ترس و لكنت زبان بگيرد، رستگار نخواهد شد.» و نيز ميگويد: (نامه ۵۳ نهج البلاغه). در دستورالعمل حكمراني مي نويسد: بهترين وزيران و مسوولان و برگزيده ترين آنها نزد تو بايد كسي باشد كه در گفتن سخن تلخ به تو گوياتر باشد «ثُمَّ لِيَكُنْ آثَرُهُمْ عِنْدَكَ أَقْوَلُهُمْ بِمُرِّ الْحَقِّ لَكَ» (با بهره گيري از كتاب شرح نهج البلاغه آيت الله منتظري).

ملاحظه:

از آنجا كه ممكن است افرادي اشكال كنند كه چرا نگارنده در مورد برخي از متهمان ديگر يادداشتي ننوشته است، پيشاپيش لازم ميدانم توضيح بدهم 1- بازداشت تاجزاده و هنرمندان با توجه به بازتاب آن در داخل كشور فرصتي براي نقد حقوقي برخي از رويه هاي نادرست قضايي است. 2- موقعيت اجتماعي اشخاص متفاوت است. 3- تاكنون درصدها مورد ديگر از افرادي كه حتي ناشناخته بوده اند به صورت مقاله يا

نامه‌نگاري با مسوولان يا لايحه حقوقي، اعتراض شده است. 4- درباره كساني كه رفتار قابل پيش‌بيني و اطمینان از برائتشان از زدوبندهاي خارجي يا با ويرانگران وجود دارد با اطمینان بيشتري مي‌توان سخن گفت. 5- درباره كسي چون تاجزاده كه منتقد است و قانونگرايي، اصل اساسي اوست مي‌توان در رسانه‌هاي داخلي هم نوشت اما درباره ديگران حتي اگر برانداز باشند ما صرفاً مي‌توانيم در مسيرهاي حقوقي و قضايي دفاع لازم را انجام دهيم كه چنين مي‌كنيم.

□□□□□□ □□□□□□ 20 □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ 1401 □□□□□□ □□□□□□